

Секрет Ірина Володимирівна,

доктор педагогічних наук

Дніпродзержинський державний технічний університет

Постановка проблеми. Розвиток сучасного суспільства, трансформація ринків праці та тенденції до глобалізації обумовлюють потребу у фахівцях, які могли б здійснювати професійну діяльність засобами іноземної мови та в умовах іншомовного середовища. При цьому сучасна методика викладання іноземних мов демонструє різноманіття підходів і прийомів навчання, які спрямовані на підвищення результативності навчального процесу. Ринок навчально-методичної літератури пропонує безліч розробок та підручників, які надають можливість викладачам обирати між запропонованими методиками, творчо поєднувати їх у своїй діяльності. Низка наукових досліджень спрямована на подальше підвищення професійної компетентності викладачів іноземних мов. Однак, попри зусилля науковців, методистів та викладачів-практиків, загальний рівень володіння іноземною мовою, зокрема англійською, серед населення з вищою професійною освітою залишається досить низьким. З іншого боку, не зважаючи на заклики до реалізації принципу особистісної спрямованості освіти та організації студентоцентрованого навчання, експериментальні дослідження власне студентського ставлення до навчального процесу, інновацій та технологій навчання, зокрема у царині вивчення іноземних мов, не знайшли широко розповсюдження. Хоча, з нашої точки зору, реалізація студентоцентрованого навчання без розуміння дійсних потреб студентства, інформації про їх навчальний досвід, є не можливою. Тим більше, якщо йдеться про викладання іноземних мов у вищому технічному навчальному закладі, де в умовах обмеженої кількості навчального навантаження з вивчення іноземної мови необхідно ставити за мету формування іншомовної професійної компетентності студентів.

Аналіз досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень свідчить про актуальність проблематики викладання іноземних мов у вищих технічних навчальних закладах. Дослідники наголошують на необхідності реформації навчального процесу з вивчення іноземних мов студентами вищих технічних навчальних закладів, яка передбачає:

- зміщення акцентів з навчання іноземній мові на розвиток іншомовної професійної комунікативної компетентності (А. Насіханова);
- впровадження пропедевтичного підходу на заняттях з іноземної мови (Ю. Солодовнікова);
- декларація принципів особистісно-орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів до розвитку навичок іншомовної професійної комунікації (А. Андрієнко, Е. Бібікова, О. Кравченко, Н. Копилова, С. Склярова);
- впровадження активних методів навчання, серед яких: рольова гра, метод проектів, моделювання професійних ситуацій тощо (О. Кравченко, С. Склярова, Ю. Солодовнікова, В. Теніщева, ін.), комп'ютерного навчання (Е. Бібікова) та інформаційних технологій (В. Теніщева).

Однак у наявних роботах відсутні розгорнуті дослідження власне студентського ставлення та їх навчального досвіду з вивчення іноземних мов, які відіграють визначальну роль у досягненні високих результатів у вищому технічному навчальному закладі.

У даному зв'язку привертає увагу дослідження Н. Саєнко про стан та перспективи викладання іноземних мов у НТУУ "КПІ" [1], де наводяться результати опитувань студентів немовних спеціальностей щодо їх залучення у навчальну діяльність з вивчення іноземних мов.

Необхідність проведення розгорнутих експериментальних досліджень особистісного ставлення студентів до власної навчальної діяльності, стратегій, що застосовуються ними у вивченні іноземних мов, наявного навчального досвіду та переконань стосовно значущості іноземної мови у майбутній професійній діяльності зумовила напрям даного дослідження.

Тому метою даної статті є описати особливості проведення експериментального дослідження особистісного досвіду студентів вищих технічних навчальних закладів у вивченні іноземних мов та навести отримані результати.

Виклад основного матеріалу. Для проведення експериментального дослідження розроблено анкету, яка містить чотири блоки питань, що мають на меті отримання інформації за таким змістом: 1) об'єктивні дані про студента та досвід його навчання; 2) дані, що ґрунтуються на самосприйманні та самооцінюванні студентів; 3) дані як виявлення особистих переконань; 4) дані про сподівання та очікування від майбутнього навчання та обраної професії. Загальна кількість питань – 30, з них 13 питань закритого типу з наданням переліку відповідей для вибору і 17 питань відкритого типу, що потребують від студента власної відповіді (табл. 1).

У дослідженні прийняло участь 313 респондентів – студентів I курсу технічних спеціальностей Дніпродзержинського державного технічного університету.

Анкети респондентів проаналізовано, проведено кількісний та якісний аналіз зроблених студентами виборів та наданих відповідей. Проведене дослідження дозволило виявити такі результати [3].

У відповідь за питання про термін вивчення іноземної мови респонденти давали абсолютно різні цифри – від 1 року до 12 (беручи до уваги, що навчальна програма шкільної підготовки має бути однаковою для усіх учнів).

Найбільш успішним вивченні іноземної мови визначається період, що припадає на 10–11 класи середньої школи. Період старших класів згадується як найбільш продуктивним в оволодінні мовою (56,25 %).

Таблиця 1

Кластерний аналіз анкети для діагностичного дослідження особистісного досвіду студентів у вивченні іноземних мов

Блоки питань	Зміст	№ в анкеті
Блок об'єктивних даних	персональна інформація (ПІБ, вік, спеціальність)	1, 2
	термін вивчення іноземної мови	3
	термін вивчення іноземної мови поза шкільною програмою	11
	досвід участі у позакласних заходах з іноземних мов	15
	досвід відвідування інших країн	16
	досвід користування технічними засобами у вивченні мови	14
	наявність комп'ютерної техніки та доступу до мережі Інтернет вдома	22, 23
	досвід користування мережею	24, 25
Блок даних за методом	найбільш успішний період вивчення іноземної мови у житті та чинники, що визначили успіх	4

самооцінювання	оцінка власних навичок володіння іноземною мовою (читання, письмо, усне мовлення, сприйняття на слух, переклад)	5, 28
	готовність до вивчення іноземної мови	8
	досвід вивчення іноземної мови поза шкільною програмою	12
	чинники, що вплинули на вибір спеціальності	20, 21
Блок даних – переконання	значення іноземної мови для підготовки та професійної діяльності фахівця	7, 9, 18
	умови вивчення іноземної мови	10
	Перешкоди у вивченні іноземної мови	13
	значення комп'ютерних технологій у навчанні	26
	особливості обраної професії	29, 30
Блок даних – очікування та сподівання	оцінка власних навичок володіння іноземною мовою (читання, письмо, усне мовлення, сприйняття на слух, переклад)	6
	бажання відвідувати інші країни	17
	професійна діяльність після закінчення університету	19
	вивчення іноземної мови в університеті	27

У визначенні осіб, які вплинули на успішність навчання, респонденти у більшості випадків називають вчителів, при цьому, коментуючи свій неуспіх у вивченні мови, студенти виділяють особу вчителя (“погана вчителька”, “низький рівень”). Успішність підкріплюється таким коментарем: “гарна вчителька”, “нова вчителька”, “цікаво на уроці”, і т. ін. Батьки та найближче коло спілкування респондентів відіграють найменший вплив на успішність.

Оцінюючи власні навички користування мовою за основними видами мовленнєвої діяльності (читання, усне спілкування, письмо, сприйняття на слух, переклад), студенти ставлять собі досить високі оцінки, лише окремі респонденти оцінюють свої іншомовні здібності на “погано” (1 %). Однак усі одноставно виражають сподівання, що рівень володіння іноземною мовою значно підвищиться після навчання в університеті.

Роздумуючи над причинами включення іноземної мови у навчальний план підготовки фахівця в університеті, тільки 25 % респондентів вважають, що знання іноземної мови потрібне для майбутньої професії. Решта студентів (75 %) називають такі причини, як: “необхідна для саморозвитку”, “колись знадобиться”, що свідчить про їх невизначеність стосовно мети вивчення іноземної мови у вищому технічному навчальному закладі та її необхідності для майбутнього. Як показує практика, мотивація таких студентів до оволодіння мовою залишається зовнішньою, зацікавленість у предметі може підкріплюватись через застосування цікавих для студентів методів роботи, їх прагненням отримати хорошу оцінку тощо. З урахуванням такої особливості викладачеві необхідно не тільки говорити про можливості застосування іноземної мови у майбутній професії, але предметно демонструвати такі потенції через створення іншомовного середовища із застосуванням ресурсів мережі Інтернет та моделювання відповідних професійних ситуацій.

Значна кількість респондентів виражають готовність до самостійної роботи для поліпшення рівня знань іноземної мови. Таку готовність необхідно урахувати для організації ретельно спланованого та цілеспрямованого самостійного навчання студентів.

Аналіз відповідей стосовно особистих мотивів до вивчення іноземної мови в університеті виявив, що тільки 18,4 % розглядають вивчення іноземної мови у контексті оволодіння майбутньою професією та працевлаштування. Решта респондентів (82,6 %) не вбачають ніякого зв'язку між професією, якою вони оволодівають, та іноземною мовою, що вивчається в університеті. Ураховуючи такі результати, можна прогнозувати, що саме ця кількість студентів складе таку навчальну аудиторію, що швидко втратить будь-яку мотивацію до активної роботи, відбуваючи формально практичні заняття з відповідним ставленням до навчальних завдань.

Найбільш зручними умовами для оволодіння мовою вважається шкільний клас або академічна група, що необхідно урахувати при організації навчального процесу, особливо, якщо це стосується дистанційного навчання. Відчуття належності до групи та сумісне виконання навчальних завдань є визначальними чинниками успішності навчальної діяльності, зокрема у вивченні іноземної мови.

Досвід вивчення іноземної мови поза шкільною програмою має більша половина студентів (53,8 %), які вивчали мову на мовних курсах (25 %), з репетитором (50 %) та самостійно (25 %). Основним мотивом до додаткового навчання виступало бажання підвищити навчальні успіхи у школі (50 %). Одноставно студенти оцінюють даний додатковий досвід як позитивний тому, що “було цікаво на заняттях”, заняття були “різномісними, був “хороший вчитель”.

Не зважаючи на те, що визначальною особою для успішності вивчення іноземної мови вважається вчитель, серед чинників, що заважають студентів поліпшити свій рівень іншомовної компетентності, називаються у більшості випадків чинники внутрішнього характеру, зокрема “відсутність бажання” (7,7 %), “відсутність часу” (30,77 %), “лінь” (30,77 %).

Студенти мають досвід користування технічними засобами у вивченні іноземної мови (84,6 %), найбільш вживаною є комп'ютерна техніка (91 %), магнітофон (9 %).

Незначна кількість респондентів повідомили про те, що приймали участь позашкільних заходах, які передбачають застосування іноземної мови (23,1 %). Таким заходами називались олімпіада з іноземної мови та семінар. Решта студентів не мають такого досвіду, посилаючись на такі причини, як: “недостатньо знань іноземної мови, щоб вільно висловлюватись” (при цьому в анкеті власні навички усного іншомовного спілкування оцінені на “10”), “не було можливості”. Хоча, з нашої точки зору, залучення школярів до позашкільної діяльності з використанням іноземної мови могло б значно підвищити їх рівень користування мовою і сформувати відповідні світоглядні позиції стосовно реальних можливостей її застосування у житті.

Лише незначна кількість респондентів має досвід подорожування до зарубіжних країн (10 %). Серед країн, що відвідувались, називаються Росія, Польща, Італія, Німеччина, Франція, Молдова, Туреччина, Румунія, Болгарія, однак даний досвід є дуже обмеженим серед студентів, які приймали участь у дослідженні. Серед країн, які б хотілось відвідати, згадують, перш за все, США, Великобританію, Італію, Францію, Німеччину, Туреччину, Єгипет. Основним мотивом до відвідування зарубіжних країн є бажання подивитись визначні місця, поспілкуватись з місцевими людьми та познайомитись з культурою країни (69,2%). З метою працевлаштування закордон поїхали би 15,4% опитаних.

На завдання уявити, в яких професійних ситуаціях може застосовуватись іноземна мова, тільки 53,8 % респондентів змогла надати свої варіанти використання іноземної мови у професійній діяльності, серед них: 1) спілкування з іншомовними клієнтами (30,8 %); 2) відрядження до зарубіжних країн (15,4 %); 3) робота з комп'ютером (7,7 %).

Звертає на себе увагу той факт, що тільки 23,1 % респондентів виражають сподівання працювати за фахом після закінчення університету, решта планують працювати у приватному бізнесі (23,1 %), а також влаштуватись за кордоном (15,4 %). Такі результати можуть бути обумовлені тим фактом, що тільки 41,2 % студентів за власним бажанням робили вибір стосовно майбутньої професії, тоді як 23,5 % респондентів поступали на обрану спеціальність у наслідок певних

обставин, тобто випадково. При цьому 38,5 % студентів визнають, що якщо б була така можливість, вони обрали б іншу спеціальність. Дані результати є досить невтішними, оскільки значна кількість студентів поступили до університету на дану спеціальність випадково, не розуміючи ні змісту даної спеціальності, ні можливостей щодо наступного працевлаштування і не маючи особливого бажання до засвоєння майбутньої професії. Як свідчить практика, такі студенти демонструють низьку успішність, більшість “відсіюється” після першої екзаменаційної сесії.

Що стосується комп'ютерної техніки, то 76,9 % респондентів мають персональний комп'ютер вдома, однак тільки 38,5 % забезпечені доступом до мережі Інтернет. Не зважаючи на обмеженість наявних технічних можливостей, 92,3 % студентів мають досвід користування глобальною мережею. Серед різних цілей застосування мережі провідне місце займає “пошук необхідної інформації” (34,5 %), друге місце відводиться навчанню (27,6 %), “ігри та розважання” перебувають на останній позиції (13,8 %). Дані результати є свідченням того, що студенти мають певний досвід у використанні комп'ютерних технологій та мережі Інтернет у навчальних цілях, тому при правильній організації навчальної діяльності дистанційні форми навчальної взаємодії будуть сприйматись студентами адекватно.

Досвід користування електронною поштою та здійснення спілкування із застосуванням даного способу зв'язку є досить обмеженим. Лише 7,8 % респондентів часто користуються електронною поштою, проте 53,8 % студентів бажали б користуватись даною опцією мережі Інтернет та спілкуватись у такий спосіб. Звертає на себе увагу той факт, що все ще є студенти, які вважають користування електронною поштою непотрібним (7,8 %). Однак, не зважаючи на певні технічні незручності, обмежений наявний досвід користування мережею, студенти майже одноставно (92,3 %) погоджуються, що використання комп'ютерних технологій значно полегшує навчання, у чому вони переконались на власному досвіді.

Твердження відкритого типу склали для респондентів найбільшу складність, про що свідчить як відсутність будь-якої відповіді в анкетах, так і характер наявних відповідей в окремих анкетах. Закінчення тверджень носили дещо абстрактний характер, не співпадали з початком твердження, були висловлені загалом про навчання та своє ставлення до нього. Все це свідчить про відсутність чіткого розуміння себе, своїх здібностей та можливостей, перспектив навчання та характеру обраної професії.

Висновки. Підбиваючи підсумок даного дослідження, можна виокремити наступні тенденції сприйняття студентами власної навчальної діяльності в оволодінні майбутньою спеціальністю, власного досвіду вивчення іноземних мов та його значення для професії [2]:

1. Об'єктивні умови вивчення студентами іноземної мови є досить різними, не зважаючи на наявність єдиної програми до підготовки учнів у середній школі.

2. Визначальною фігурою успішності оволодіння іноземної мови вважається викладач, який залишається “відповідальним” як за успіх, так і за невдачі у навчанні; однак серед чинників, що заважають досягти високих результатів, називаються чинники внутрішнього характеру, як-то “лінь”, “небажання”.

3. Студенти оцінюють власний рівень володіння іноземною мовою досить високо і налаштовані оптимістично щодо їх подальшого розвитку у межах навчання у вищому технічному навчальному закладі.

4. Формулювання мети вивчення іноземної мови носить доволі абстрактний характер і рідко розглядається у контексті майбутньої спеціальності, що може негативно вплинути на загальну мотивацію до оволодіння мовою у технічному університеті.

5. Студенти мають досить обмежений досвід користування іноземною мовою поза шкільною програмою; не брали участь у позашкільних заходах, які передбачають користування мовою; не подорожують до зарубіжних країн; досвід додаткового навчання має на меті підвищення успішності у навчальному закладі і не націлений на розвиток навичок користування мовою у реальних ситуаціях спілкування.

6. Обмежена кількість студентів зробила свідомий вибір майбутньої професії, як наслідок студенти важко уявляють перспективи навчальної діяльності в університеті, вимоги, що можуть висуватись до їх навчальної діяльності, власні здібності, які можуть стати у нагоді в оволодінні фахом. Значення іноземної мови для майбутньої професії та характер її застосування у контексті професійної діяльності уявляється досить химерним.

7. Студенти мають досвід користування комп'ютерними технологіями та мережею Інтернет у навчальних цілях, не зважаючи на певні технічні обмеження. Попри незначний наявний досвід користування глобальною мережею, зокрема електронною поштою, студенти налаштовані позитивно на застосування інноваційних технологій у навчальному процесі, що є гарним підґрунтям для впровадження дистанційних форм роботи.

Можливим рішенням у даній ситуації є: а) формування у студентів уявлень стосовно місця іноземної мови у майбутній професії шляхом моделювання ситуацій професійної діяльності, в яких передбачається користування іноземною мовою; б) налагодження особистісних контактів з носіями мови, що вивчається, зарубіжними навчальними закладами, фахівцями, для формування у студентів переконань у “реальності” та “близькості” іноземного середовища і можливості зайняти своє власне місце у ньому; в) донесення інформації про особливості перебігу професійної діяльності в умовах іноземного середовища, залучення до розв'язання професійних завдань засобами іноземної мови через застосування мережі Інтернет.

Резюме. У статті наведено опис методів та процедури проведення експериментального дослідження особистісного досвіду студентів вищих технічних навчальних закладів у вивченні іноземних мов, наведено його результати. На підставі отриманих даних зроблено висновки про особистісний досвід студентів у вивченні іноземних мов, який представлено у сукупності інформації про термін оволодіння мовою, умови й стратегії, самосприйняття студентами власного рівня володіння мовою та можливих перспектив розвитку й реалізації іноземної компетентності у майбутній професії. **Ключові слова:** іноземна мова, іноземна компетентність, студенти, особистісний досвід, вищий технічний навчальний заклад, професія.

Резюме. В статье изложено описание методов и процедуры проведения экспериментального исследования личностного опыта студентов высших технических учебных заведений в изучении иностранных языков, изложены его результаты. На основе полученных данных формулируются выводы относительно личностного опыта студентов в изучении иностранных языков, который представлено в совокупности информации про период изучения языка, условий и стратегий, самовосприятие студентами собственного уровня владения языком и возможных перспектив развития и реализации иноязычной компетентности в будущей профессии. **Ключевые слова:** иностранный язык, иноязычная компетентность, студенты, личностный опыт, высшее техническое учебное заведение, профессия.

Summary. The article contains a description of methods and a procedure of the experimental investigation focused upon the personal experience of the students from higher technical educational establishments in learning foreign languages, the results are overviewed. As based upon the data obtained it concludes about the students' personal experience in the amount of the information about the term of the foreign language learning, conditions, strategies, and students' self-perception of their level of the foreign language command and possible perspective of the foreign language competence enhancing and implementing in

their future profession. **Keywords:** foreign language, foreign language competence, students, personal experience, higher technical educational establishment, profession.

Література

1. Саєнко Н. С. Стан та перспективи викладання іноземних мов у НТУУ “КПІ” [Електронний ресурс] / Н. С. Саєнко. – Режим доступу: <http://kpi.ua/1006>
2. Секрет І. В. Теоретичні та методичні основи формування іншомовної професійної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів в умовах дистанційної освіти: автореф. дис. ... док. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / І. В. Секрет. – К., 2012. – 36 с.
3. Секрет І. В. Теоретичні та методичні основи формування іншомовної професійної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів в умовах дистанційної освіти: Рукопис дис. ... док. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / І. В. Секрет. – К., 2012. – 552 с.

Подано до редакції 13.05.2012